

Dossier aanvraag opname Inventaris Vlaanderen voor Immaterieel Cultureel Erfgoed – 15 november 2016¹

Sint-Evermarusfeest Rutten

Organisatie

Sint-Evermaruscomité

Identificatiecode: 000207

Biografie: Het Sint-Evermaruscomité is een overkoepelend orgaan dat in hoofdzaak de coördinerende rol opneemt van de Sint-Evermarusfeesten in Rutten. Het comité is samengesteld uit 10 personen die onder andere volgende verenigingen vertegenwoordigen:

- de parochie
- het kerkbestuur
- het zangkoor
- de kleuterschool
- de jubileumgroep
- de pelgrims
- de haccouren

De verschillende groepen staan zelf in voor de organisatie van hun eigen rol in de processie en het martelarenspeel.

Niet op basis van het CED gesubsidieerde landelijke organisatie

ICE-domein: Sociale gewoonten, rituelen en feestelijke gebeurtenissen; Podiumkunsten of voorstellingen.

Trefwoorden: feest, processie, religieus erfgoed, vertoning, muziek, vocaal, viering

Vrije trefwoorden: martelarenspeel, paarden

Link: <https://www.facebook.com/SintEvermarusfeest> ;

https://www.youtube.com/channel/UC3QnWdZ8em6VFVXa3gDI_TQ

Website: <http://www.evermarus.be>

Ondersteunende cultureel-erfgoedorganisatie(s)

Erfgoedcel Haspengouw

<http://www.erfgoedhaspengouw.be>

LECA vzw, Landelijk Expertisecentrum voor Cultuur van Alledag:

<http://www.immaterieelerfgoed.be/Detail/wie/85>

¹ Dit dossier werd naar waarheid samengesteld o.b.v. de door de aanvrager ingevoerde informatie in de databank www.immaterieelerfgoed.be. Alle inhoud & bijlagen zijn daar eveneens te raadplegen.

Erfgoedgemeenschap Sint-Evermarusfeest

Identificatiecode: 000177

Beschrijving: Het Sint-Evermarusfeest wordt gedragen door een brede erfgoedgemeenschap die bestaat uit:

- Sint-Evermaruscomité
- Pelgrims
- Haccouren
- Engelbewaarders
- Kerkbestuur
- Parochiegemeenschap
- Zangkoor
- Dorpsharmonie
- 8 mei comité
- Jubileumgroep
- Kleuterschool 't Evermaruske
- Federatieraad Jekervallei
- Vormelingen
- Inwoners van Rutten
- Uitgeweken Ruttenaren
- Vlaams Compostellagenootschap
- Parochie Borth (Duitsland) met St.Evermarus als patroonheilige
- Toeschouwers uit binnen- en buitenland
- Stadsbestuur Tongeren
- Dienst Erfgoed Stad Tongeren
- Erfgoedcel Haspengouw

Element immaterieel cultureel erfgoed – Sint-Evermarusfeest Rutten

Element identificatiecode: 000176

Beschrijving:

Sedert de ontdekking van zijn stoffelijke resten rond 968 en zijn daaropvolgende heiligverklaring, is Rutten in de ban van Sint Evermarus. Evermarus was een Friese pelgrim die tijdens zijn terugkeer van Compostella, rond 690, samen met zijn 7 gezellen door roofridder Hacco en zijn bende (de Haccouren) vermoord werd in de toenmalige bossen rond Rutten. Jaarlijks op 1 mei wordt er de marteldood van de heilige Evermarus herdacht. De hoogtepunten van de herdenking zijn de pelgrim mis, de Sint-Evermarusprocessie en het martelarenspeel. De pelgrim mis lokt bedevaarders en Sint-Evermarusvereerders uit de wijde omgeving, ook uit de omringende landen.

De Sint-Evermarusprocessie heeft een zeer specifieke opbouw. De eigenlijke processie wordt afgesloten met het Heilig Sacrament. Een historisch deel sluit daarbij aan. Dit wordt gevormd door het 'graf' en het beeld van Sint-Evermarus, de twee wildemannen, Evermarus en zijn zeven gezellen, de Engelbewaarders en de Haccouren te paard.

In het martelarenspeel wordt de overval op en de moord van Evermarus en zijn gezellen door de inwoners van Rutten uitgebeeld in de weide waar de stoffelijke overschotten van de vermoorde pelgrims werden gevonden en waar een kapel werd gebouwd op het graf van Evermarus. Na het martelarenspeel is er een achtervolging te paard. Een van de pelgrims heeft weten te ontsnappen en wordt door roofridder Hacco en zijn trawanten achtervolgd. Tijdens het vaak bitsige

**IMMATERIEEL
CULTUREEL
ERFGOED**

stokkengevecht dat met de achtervolging gepaard gaat, vallen dikwijls rake klappen. Deze achtervolging is weliswaar het minst historisch juiste gedeelte van het hele gebeuren, maar het is wel het meest spectaculaire. Een avonturenfilm in het echt waar zowel volwassenen als kinderen van kunnen genieten.

Sinds 1924 tot op heden kende deze feestelijke verering nog nauwelijks wijzigingen. In dat jaar herschreef priester-dichter Cuppens het Evermarusgebeuren in Rutten. De basis van de verering bleef ongewijzigd. De teksten van het martelarenspeel werden taalkundig aangepast en er werd een groep engelbewaarders toegevoegd.

Tot op de dag van vandaag worden dezelfde teksten en rituelen nog steeds gebruikt.

Specifieke vertolkers in deze verering zijn:

De Pelgrims: Evermarus en zijn zeven gezellen

Evermarus wordt vertolkt door de pelgrim met de meeste anciënniteit. De pelgrim met de minste anciënniteit is diegene die op het einde van het martelarenspeel moet ontsnappen.

Wanneer een pelgrim overlijdt of niet meer mee kan, wordt hij opgevolgd door een bloedverwant of uitzonderlijk door een aanverwant. Uiteraard moet de opvolger ook in Rutten wonen.

De Haccouren: Hacco en zijn roversbende

Roofridder Hacco en zijn trawanten rijden te paard en zijn diegenen die Evermarus en zijn gezellen zullen vermoorden. Hacco wordt vertolkt door de Haccour met de meeste anciënniteit. Hij wordt bijgestaan door een knecht en zeven oversten (officieren). Ook hier kan men enkel via anciënniteit tot de oversten toetreden. Iedere mannelijke inwoner van Rutten kan vanaf zijn twaalf jaar rang innemen in de groep van de Haccouren.

De acht engelbewaarders

De engelbewaarders bezingen de slaap en de zielerust van de vermoorde pelgrims bezingt. Deze groep werd in 1924 toegevoegd door priester-dichter Cuppens bij zijn herwerking van het martelarenspeel.

De twee wildemannen

De wildemannen dragen een knots en zijn gekleed in een pak van groene klimopbladeren. Ze zijn de ordehandhavers. De ene spreekt het voorwoord en de andere het slotwoord van het martelarenspeel uit. Ook deze functie kun je alleen bekleden via erfopvolging.

Daarnaast vormen de volgende groepen de Sint-Evermarusprocessie:

kleine pelgrims (jongens kleuters), kleine engeltjes in witte kleedjes (meisjes kleuters), edelknapen (jongens 6 tot 11 jaar), kleine engeltjes in roze kleedjes (meisjes van 6 tot 11 jaar), meisjes vormelingen, harmonie, het biddend volk en pelgrims uit Borth, Compostellagenootschap, de jubileumgroep, kerkbestuur en burgerlijke overheden, priesters en diakens, misdienaars, dragers van vaandels, reliekschrijnen en baldakijn.

Jong en oud is duidelijk betrokken bij de Sint-Evermarusverering.

Het ganse dorp Rutten is in de ban van het Sint-Evermarusfeest. Jaarlijks beginnen op vette dinsdag zowel de pelgrims als de oversten van de haccouren met de voorbereidingen van het nakende feest. Vanaf begin april voel je in het dorp dat 'Rutten mei' in aantocht is. De Ruttenaren frissen hun huizen op, wieden het onkruid, bevlagen het dorp ... Kinderen passen de processiekleren. Vrijwilligers zetten de processieattributen klaar. Haccouren maken met paal en touw de 'ring', waarbinnen het martelarenspeel plaatsvindt. De foorkramers stellen hun attracties op het dorpsplein op.

Vanaf 21 april wordt er 's avonds een novene gebeden in de Sint-Evermaruskapel. Op 30 april wordt het beeld van de Sint-Evermarus overgebracht van de kapel naar de parochiekerk waar de troon van Evermarus reeds is opgebouwd. Bij dit alles worden vaste regels en tradities gehandhaafd. Op 8 mei worden de Sint-Evermarusfeesten afgesloten en wordt het beeld in processie terug overgebracht naar de kapel.

Sociaal-culturele betekenis:

De inwoners van Rutten voelen zich zeer nauw betrokken met het hele Evermarusgebeuren. Dit wordt sowieso versterkt doordat de hoofdrollen in het martelarenspeel uitsluitend mogen vertolkt worden door inwoners van Rutten.

Het belang van het Evermarusgebeuren voor het dorp Rutten wordt geïllustreerd door het gebruik van

de namen Evermarus en Hacco. De kleuterschool noemt Evermaruske, de parochiezaal is de St-Evermaruszaal, de fanfare heette de Sint-Evermarusvrienden. Er is een Sint-Evermarusstraat en een Haccostraat. Jarenlang was er een drankgelegenheden met zaal Hacco. In het midden van de vorige eeuw was er in Rutten een sigarenmaker die zijn sigaren verkocht onder de naam Hacco. Taverne 't Lindehof laat vandaag de dag nog steeds 2 speciale bieren brouwen die in het Lindehof van het vat te bekomen zijn: een Evermarus en een Hacco.

Datum: 21 april tot 8 mei 2017; 1 mei 2017

ICE-domein: Sociale gewoonten, rituelen en feestelijke gebeurtenissen; podiumkunsten of voorstellingen

Trefwoorden: feest, muziek, vocaal, processie, religieus erfgoed, vertoning, viering

Vrije trefwoorden: Martelarenspeel, deelname van paarden

Geografische referentie: Rutten - Tongeren

Link: <https://www.facebook.com/SintEvermarusfeest> ;

https://www.youtube.com/channel/UC3QnWdZ8em6VFVXa3gDI_TQ

Website: <http://www.evermarus.be>

Bijlage: folder_Sint-Evermarusfeesten

Borgingsmaatregelen

1. Identificatie en documentatie

Sint-Evermarusfeest: documentatie

Identificatiecode: 000624

Beschrijving:

Documentatie: geschriften, foto's en films

- Publicaties: De voorbije twee eeuwen werden tientallen geschriften, publicaties en studies gewijd aan het onderwerp 'Sint Evermarus'. De meeste hiervan bevinden zich in het stadsarchief van Tongeren en een aantal ervan kan men ook consulteren in de stedelijke bibliotheek.
- Foto's: Jaarlijks worden door beroeps- en amateurfotografen honderden foto's gemaakt van de Evermarusfeesten. De aanwezigheid van fotografen en cineasten op 1 mei in Rutten is op zich een onderdeel van de traditie. Daarnaast heeft iedere Ruttenaar wel een foto- of dia collectie in huis. Precies door deze manier gang van zaken bestaat er geen allesomvattend, georganiseerd en gestructureerd archief en is hier ook geen behoefte aan.
- Film: In 1953 werden de Sint Evermarusfeesten verfilmd door de toenmalige BRT. Sedertdien werd dit tientallen malen overgedaan door amateur filmmakers. Deze films bevinden zich meestal in privébezit, maar een aantal ervan zijn te bekijken op YouTube.
- Draaiboek: Een echt draaiboek voor de Sint Evermarusfeesten bestaat er niet. Het spel wordt opgevoerd op basis van mondelinge overlevering.
- De liederen en de dialogen zijn terug te vinden in het boekje dat in 1962 werd uitgegeven door P. Dr. J. Leroi, assumptionist.

Aanvraag voor opname Inventaris immaterieel cultureel erfgoed

In 2015 is het Sint-Evermaruscomité begonnen met het invoeren van gegevens in de databank van www.immaterieelerfgoed.be. Ze genieten daarbij de steun van de bevoegde Tongerse schepenen, van de erfgoedcoördinatoren van de stad Tongeren en van Erfgoedcel Haspengouw. Dit alles met de bedoeling een aanvraag in te dienen om de Sint-Evermarusfeesten door de bevoegde minister te laten erkennen als immaterieel cultureel erfgoed.

IMMATERIEEL

CULTUREEL

ERFGOED

Plannen

- **Nieuwe verfilming:** in 2015 diende het Sint-Evermaruscomité, in het kader van het Tongerse erfgoedsubsidie­reglement, een aanvraag in bij het stadsbestuur. Inmiddels werd het Sint-Evermarusfeest in 2016 verfilmd door regisseur Tijs Posen uit Tongeren. Hierbij werd niet enkel aandacht besteed aan de processie en het martelarens­pel, maar werd ook de omkadering en alles wat achter de schermen gebeurt in beeld gebracht.
- **Sint-Evermarusboekje:** In 1962 schreef P. Dr. J. Leroi een boekje over de St. Evermarusfeesten. Daarin staat de geschiedenis beschreven. In dat boekje vind je ook het programma, de volgorde van de processie, de teksten van het martelarens­spel en de tekst en muziek van Sint-Evermarusliederen. Het Sint-Evermaruscomité zal dit boekje tegen 2018 (1050-jarig bestaan van de verering in Ruten) laten aanpassen en moderniseren.

Effectiviteit: De hoger beschreven werking zorgt er mee voor dat dit element al eeuwen bestaat.

Locatie: Ruten (Tongeren)

Link: <http://www.facebook.com/SintEvermarusfeest> ;

https://www.youtube.com/channel/UC3QnWdZ8em6VFVXa3gDI_TQ

Website: <http://www.evermarus.be>

2. Onderzoek

Sint-Evermarusfeest: studies en publicaties

Identificatiecode: 000625

Beschrijving:

Over het Sint-Evermarusfeest, het ontstaan en het voortleven ervan als traditie, werden in het verleden tientallen studies en verhandelingen geschreven. Hierna vindt u een opsomming van een aantal werken:

- 'De eerste mei te Ruten' door L. Van Ruckelingen – 1858
- 'De H. Evermarus en zijn eeredienst' door P. Berardus Engelborghs, minderbroeder – 1905
- 'Van den heiligen martelaar Evermarus wiens lichaam rust te Ruten, kort bij de stad Tongeren, waar God door zijne gebeden en verdiensten vele wondere mirakelen doet; en waar zijne reliquien bewaard worden in de Kapel, gebouwd in het jaar 1784, vermaard door den toeloop des volks, waar vele van koorts en kwalen nog dagelijks genezen worden
- 'Untersuchungen zu den Melodien der Evermarus-Spiels. Mit 3 Notenbeispielen auf 1 Notenbeilage'
- 'Le jeu de Saint Evermard' door Marinus Albert
- 'Eerste Meifeesten te Ruten. H. Evermarus' door Cuppens Aug. – 1924
- 'Ruten' door den E.H. Jan Paquay, Dokter in de geschiedkundige wetenschappen, Pastoor-Deken te Bilsen.
- 'Der Volksheligen Evermarus und das Evermarus spiel in Ruten (Belgien)' door Meisen Karel
- 'Vie de Saint Evermar, dont le corps repose à Russon, près de Tongres, et qui par ses prières et son mérite, fit des miracles merveilleux'
- 'De Jacobus pelgrim door de eeuwen heen. Camino Tongeren - Compostela. Ruten - Evermar' door Dieu Guillaum
- 'Ruten - Sint Evermarus - 1 mei' door P. Dr. J. Leroi, assumptionist – 1962
- 'Rutens Evermaarspel' door Callebaut G. – 1969
- 'Oorsprong van het Feest van St.-Evermarus te Ruten bij Tongeren'
- 'De Sint-evermarusverering te Ruten', verhandeling ter verkrijging van een graad van licentiaat in de Germaanse filologie, door Maryse Vanormelingen – 1986
- 'La Vita Evermari' door Coutoy Matthieu – 2007
- Vermelding in het boek 'Tradities' uitgegeven door Volkskunde Vlaanderen vzw – 2011

Effectiviteit: /

Locatie: Ruten (Tongeren)

Bijlage: Verhandeling Sint-Evermarusfeesten – Maryse Vanormelingen

Link: <http://beeldbanktongeren.be/index.php/?search?page=2&query=evermarus&limit=10>

Website: <http://www.evermarus.be>

3. Communicatie en sensibilisering

Sint-Evermarusfeest: communicatie & sensibilisering

Identificatiecode: 000626

Beschrijving:

PUBLICITEIT

- **Persberichten:** jaarlijks besteedt Het Belang van Limburg aandacht aan het Sint-Evermarusfeest. Regelmatig verschijnen er ook artikels in de andere Vlaamse en Waalse kranten.
- **Kerk en Leven:** wijdt jaarlijks een artikel aan het feest met religieuze achtergrond.
- **UiT in Vlaanderen:** jaarlijks kondigt het Sint-Evermaruscomité het Sint-Evermarusfeest te Rутten aan op de site van UiT in Vlaanderen.
- **Permanent infobord:** in 2010 werd een permanent infobord aangebracht aan de Ruttermarkt met het programma van het Sint-Evermarusfeest op 1 mei.
- **Infopanelen Stad Tongeren & Lichtkrant cc De Velinx:** vanaf begin april wordt het Sint-Evermarusfeest vermeld op de infopanelen en de lichtkrant. Beide instrumenten worden door de Stad Tongeren gebruikt om de belangrijkste evenementen van de komende maand aan te kondigen.
- **Publiciteitsborden:** in 2015 nam een inwoner van Rутten, tevens lid van de Haccouren, het initiatief om in zijn vrije tijd meerdere tientallen kleine en grotere publiciteitsborden te maken met info over de Sint-Evermarusfeesten. Deze borden worden voorafgaand aan de Sint-Evermarusfeesten door vrijwilligers geplaatst langs de Haspengouwse en Zuid-Limburgse wegen.
- **Bevlagging:** in 2012 werd met steun van CERA een bevlaggingsproject opgestart. Er werd een nieuwe Sint-Evermarusvlag ontworpen met het doel om de straten in het ganse dorp te bevlagen. Daarnaast werden dezelfde vlaggen ook aangeboden aan de inwoners van Rутten om hun huizen te bevlagen. Deze actie was zeer succesvol. Ook wordt een grotere versie van deze nieuwe vlag aan vlaggenmasten in de buurt van de Sint-Evermaruskapel, rond de kerk en langs de invalswegen naar het dorp aangebracht.
- **Website:** sedert 2014 beschikt het Sint-Evermarusfeest over een eigen website: 'www.evermarus.be'. Daarop vindt de bezoeker de korte geschiedenis, het programma, de volgorde van de processie en fotomateriaal.
- **Affiches:** vanaf 2012 worden door het Sint-Evermaruscomité gratis affiches bezorgd aan alle inwoners van Rутten. Dit met de bedoeling om deze aan te brengen aan hun vensterraam gedurende de periode van de Sint-Evermarusfeesten, zijnde vanaf 21 april tem 8 mei. Deze affiches worden ook aangebracht in het portaal van de 22 kerken van het dekenaat Tongeren, op openbare plaatsen en bij handelszaken. In 2015 werd een nieuwe kleurrijke affiche ontworpen. Dit was een groot succes. De vraag van de Rутtenaren naar deze nieuwe versie was groter dan de voorraad zodat er bijkomende exemplaren moesten gedrukt worden.
- **Infofolders:** in 2012 werd een nieuwe folder ontworpen met een beknopte beschrijving van Rутten, de heilige Evermarus en het verloop van het martelarenspeel. Ook werd het volledige programma van de Sint-Evermarusfeesten op de achterzijde vermeld. Deze folder wordt jaarlijks in alle brievenbussen van Rутten bedeed. De folder wordt ook ter beschikking gesteld in de Tongerse buurthuizen, de dorpsrestaurants en de lokale horeca.
- **Flyers:** het Sint-Evermaruscomité verspreidt eveneens flyers via de Toeristische Dienst van de stad Tongeren en de omliggende gemeenten.
- **Banner:** vele Rутtenaren rijden rond met een banner van de Sint-Evermarusfeesten op hun wagen.
- **Facebookpagina:** sedert 2013 beschikt het Sint-Evermarusfeest over een eigen facebookpagina: 'www.facebook.com/SintEvermarusfeest'. Daarop zijn heel wat foto's en video's te zien en worden activiteiten en nieuwtjes aangekondigd.
- **Communicatieve ondersteuning stadsbestuur Tongeren:** jaarlijks wordt in de officiële

**IMMATERIEEL
CULTUREEL
ERFGOED**

stadskrant aandacht besteed aan het Sint-Evermarusfeest. Het stadsbestuur laat ook jaarlijks infoborden aanbrengen op de meest in het oog springende plaatsen in en rond de stad. Ook op hun website hebben ze aandacht voor het Sint-Evermarusfeest. De stad Tongeren lanceerde in 2016 een nieuwe erfgoed-toeristische pocketgids. Deze reisgids brengt je naar alle bijzondere plekken in en rondom Tongeren. In deze gids is het Sint-Evermarusfeest opgenomen.

JAARLIJKS MOSSELFEEST

Sedert vele jaren organiseert het 8-mei comité een mossel-feest voor de hele dorpsgemeenschap en sympathisanten, met de steun van de pelgrims, haccouren, engelbewaarders en wildemannen. Met de opbrengst betalen ze jaarlijks terugkerende vaste uitgaven zoals Rode Kruis, geluidsinstallatie ... en ondersteunen ze het Sint-Evermarusfeest wanneer aankopen of herstellingen noodzakelijk zijn.

SENSIBILISERING NIEUWE RUTTENAREN

Alle nieuwe inwoners van Rutten worden via een folder en zo mogelijk via een persoonlijk gesprek geïnformeerd over het Sint-Evermarusfeest. Op deze manier willen we hen actief bij het feest betrekken.

DOORGEVEN TRADITIE VIA DORPSCHOOL

In de kleuterschool 't Evermaruske maken de kleuters via themalesjes kennis met het Sint-Evermarusgebeuren en worden ze aangespoord om aan de activiteiten deel te nemen.

Effectiviteit: /

Periode: na 2010

Locatie: Rutten

Link: <http://www.facebook.com/SintEvermarusfeest>; <http://online.anyflip.com/eqvy/lzrd/#p=4>;
http://www.tongeren.be/Nieuwsberichten/Nieuwsberichten_2015/Evermarusfeesten_op_1_mei

Website: <http://www.evermarus.be>

Bijlagen: Affiche A3; Affiche; straataffiches nl A3

4. Overdracht

Sint-Evermarusfeest: overdracht

Identificatiecode: 000700

Beschrijving:

Heropstart Sint-Evermaruscomité

In 2007 werd het Sint-Evermaruscomité, bestaande uit 10 afgevaardigden van alle verenigingen die rechtstreeks met het Sint-Evermarusfeest betrokken zijn, nieuw leven ingeblazen. De bedoeling hiervan was de organisatie van het Sint-Evermarusfeest in de toekomst beter te coördineren. Vanaf 2008 evalueert het Sint-Evermaruscomité jaarlijks in de maand juni het voorbije feest met het oog op bijsturingen en verbeteringen naar de toekomst toe.

Aanpassing statuten van de Groep der Haccouren

In 2013 heeft de groep der Haccouren haar statuten aangepast. Daardoor kunnen Ruttenaren die buiten het dorp wonen en die reeds lid waren van de Haccouren toch doorstromen naar de oversten van de Haccouren. Voorheen was dit niet mogelijk en dat was de oorzaak van het afhaken van sommige leden.

In 2016 heeft de groep van de Haccouren haar statuten nogmaals aangepast zodat ook jongens of mannen die niet in Rutten wonen lid kunnen worden van de Haccouren. De voorwaarde is wel dat ze een familieband met een Ruttense familie hebben.

1050 jarig bestaan van de verering

In 2018 zal het 1050 jaar geleden zijn dat Evermarus heilig verklaard werd. In 1968 herdacht Rutten de 1000ste verjaardag van deze heiligverklaring met ruime internationale belangstelling, zelfs uit de USA. In 2018, bij de 1050ste verjaardag, willen we het Sint-Evermarusfeest extra uitstraling geven oa door extra publiciteit, uitnodiging prominenten, tentoonstelling, extra luister geven aan de processie ...

Effectiviteit: /

Periode: 2013-2017

Locatie: Rutten

Website: <http://www.evermarus.be>